

ЮРІЙ ГУЦА-ВЕНЕЛІН – ЗАСНОВНИК СЛАВІСТИЧНОЇ НАУКИ В РОСІЇ

ЗАДОРЖНИЙ В.Є. (Ужгород), ЗИМОМРЯ М.І. (Дрогобич)

Багато визначних синів дала світові Україна. І чимало з них віддали свій талант іншим народам, послуживши своєрідними донорами, коли мовиться про збагачення культурної скарбниці близьких і віддалених сусідів. У цьому сенсі слушно увиразнюються імена Миколи Гоголя, Дмитра Бортнянського, Юрія Котермака, хоч до їхнього грона можна б назвати десятки, ба навіть сотні уродженців України. До них, без сумніву, належить і Юрій Гуца, відомий більше під йменням Венелін.

Упродовж 2002 року науковий світ України, Росії, Болгарії відзначав 200-річчя від дня народження славетного вченого-енциклопедиста першої половини XIX ст., вихідця із Закарпаття, Юрія Івановича Гуци-Венеліна (1802–1839 рр.). Про це яскраво засвідчують наукові форуми та різноманітні громадські заходи, що відбулися на його Вітчизні, а також у Москві й Болгарії.

Ю.Гуца народився в селі Тибава Свалявського району Закарпатської області (тоді Угорське королівство в складі імперії Габсбургів, тепер – Україна – Авт.) у сім'ї священика. Навчальні студії проходив в Ужгородських гімназії і духовній семінарії, Сату-Марському лицей (сьогодні – Румунія). У 1822–1823 роках він студіює на філософському факультеті Львівського університету, де мав нагоду слухати лекції провідних на той час вчених з історії, етнографії, геології, фізики, медицини, філософії – професорів Г.Яхимовича, М.Нападевича, І.Поляка, Й.Мауса, А.Глойснера, Б.Гаккета та ін. [1]. Саме тут він захопився славістикою, опрацьовуючи багаті фонди античного і слов'янського письменництва та історії наукових установ і бібліотек

«Ставропігії», «Ossolineum», Львівського університету, Онуфрієвського монастиря.

Початки формування особистості Ю.Гуци-Венеліна відбувалися у першій чверті XIX ст., коли Закарпаття перебувало в складі феодальної Угорщини, що входила до Австрійської монархії. Соціально-економічне і суспільно-політичне становище краю було дуже важким [2]. Але, водночас у Закарпатті, як і в інших поневолених землях імперії Габсбургів, відбуваються складні процеси кризи феодально-кріпосницької системи і зародження нових капіталістичних відносин, йде становлення буржуазних націй, що тісно перепліталися із започаткуванням соціального, національного і духовного відродження народів, які населяли цю «клаптикову» монархію. Із народного середовища виходила передова інтелігенція, яка прийняла активну участь у громадсько-політичному русі, повела боротьбу за вивчення, збереження і збагачення рідної мови, письменства, історії, за розвиток народної освіти і культури [3]. Численні факти засвідчують, що ряд представників інтелігенції Закарпаття, як і інших слов'янських регіонів, у ті часи поклали свої надії на Росію, бо вона тоді уявлялась їм ілюзорно найбільшою державою – заступницею поневоленого слов'янського світу. Саме в кінці XVIII – першій чверті XIX ст. посилилась еміграція цілої плеяди здібної закарпатської молоді до Російської імперії. Дослідники стверджують, що за згаданий період до Російської держави виїхали і працювали там щонайменше 20 вихідців із Закарпаття [4]. До них належать: І.С.Орлай – почесний член Російської Академії Наук, М.А.Балудянський – перший ректор Санкт-Петербурзького університету,

В.Г.Кукольник і П.Д.Лодій – професори цього ж університету, А.І.Дудрович – ректор Харківського університету та ін. [5]. Вони зробили помітний вклад у розвиток освіти, науки і культури Росії та України. Із Росією поєднав свою долю і Юрій Гуца, який ще в стінах Львівського університету прибрав собі псевдонім Венелович, а згодом у Росії – Венелін [6].

Життя і творчість Ю.І.Гуца-Венеліна привертало і привертають увагу багатьох поколінь вчених і дослідників як вітчизняних, так і зарубіжних, починаючи із середини ХІХ ст. і до наших днів. До прикладу, вибірково назвемо українських – І.Франко, В.Гнатюк, І.Свенціцький, Ю.Гаджега, Ф.Шевченко, Н.Шумада, В.Микитась, Я.Штернберг, І.Шульга, І.Кашула, Д.Данилюк, В.Чорній; російських – О.Піпін, П.Безсонов, М.Державін, Г.Венедиктов, Л.Лаптева; болгарських – І.Шишманов, Б.Ангелов, О.Георгісва, І.Конев та ін. З-поміж них виділяється ґрунтовна монографія словацької вченої Тамари Байцури «Юрій Іванович Венелін», де багатогранна діяльність Ю.Венеліна показана на широкому фоні загальноєвропейських і загальнослов'янських історичних процесів [7]. Дослідниця критично осмислила все, що писали про вченого в ХІХ – середині ХХ століттях. Використавши повністю усі праці Венеліна, найновіші архівні матеріали, Байцура створила струнку і логічну книгу-життєпис про вченого [8].

Емігрувавши до Росії, Ю.Гуца-Венелін продовж 1823–1825 років працює вчителем семінарії у Кишиневі. Саме тут він вперше ознайомився із життям-буттям болгарських переселенців, що і визначило один із напрямків його подальших славістичних уподобань в науці. Влітку 1825 року Ю.Венелін переїжджає до Москви і за сприянням закарпатців І.Орлая та П.Лодія, на той час уже відомих у Росії вчених і педагогів, вступає на медичний факультет Московського університету. Успішно вивчаючи лікувальну справу, водночас самотужки Венелін студіює історію слов'янських народів, і наперед

всього – болгарського народу. Результатом цієї небачено впертої і кропіткої праці була поява друком у 1829 р. великої монографії з історії Болгарії «Древние и нынешние болгаре в политическом, народописном, историческом и религиозном их отношении в Россиянам. Историко-критические изыскания, составленные Юрием – Венелиным. Том 1. Москва. В Университетской типографии. 1829» [9]. Власне, це було перше в Європі широкомасштабне дослідження історії болгарського народу в контексті загальнослов'янського і загальноєвропейського історичного розвитку. На основі численних джерел і наукових розвідок, етнографічних, лінгвістичних, топологічних спостережень над життям і побутом болгарського народу, Венелін-славіст дійшов справедливого висновку, що болгарі – не тюрки, як це помилково вважали вчені тієї епохи, а слов'яни. Своїми неординарними судженнями і висновками Ю.Венелін відразу привернув до себе увагу відомих російських і західноєвропейських вчених. Наприклад, про саму книгу і автора маститий на той час історик М.Погодін відгукнувся так: «Читав Венеліна про болгар. Славна буде людина!». Саме Погодін багато допомагав молодому славісту у підготовці й виданні як цієї, так і майбутніх праць, в утвердженні як вченого-історика [10]. Працею Ю.Венеліна зацікавився відомий німецький професор Й.Райц, якому належить її переклад німецькою мовою. Велику увагу і оцінку книзі приділили болгарські просвітителі В.Апрілов, М.Палаузов, А.Кипіловський та інші [11]. Різномічні відгуки подала російська періодика – «Вестник Европы», «Московский телеграф», «Свет отечества» та ін.

Успіх першотомника «Древние и нынешние болгаре...» спричинився, власне, до надання Ю.Венеліну Російською Академією Наук наукового відрядження на Балкани, яке тривало продовж 1829–1831 рр. За цей час він зібрав великий корпус рукописних пам'яток болгарської писемності, унікальних документів –

В.Г.Кукольник і П.Д.Лодій – професори цього ж університету, А.І.Дудрович – ректор Харківського університету та ін. [5]. Вони зробили помітний вклад у розвиток освіти, науки і культури Росії та України. Із Росією поєднав свою долю і Юрій Гуца, який ще в стінах Львівського університету прибрав собі псевдонім Венелович, а згодом у Росії – Венелін [6].

Життя і творчість Ю.І.Гуца-Венеліна привертало і привертають увагу багатьох поколінь вчених і дослідників як вітчизняних, так і зарубіжних, починаючи із середини ХІХ ст. і до наших днів. До прикладу, вибірково назвемо українських – І.Франко, В.Гнатюк, І.Свенціцький, Ю.Гаджега, Ф.Шевченко, Н.Шумада, В.Микитась, Я.Штернберг, І.Шульга, І.Кашула, Д.Данилюк, В.Чорній; російських – О.Піпін, П.Безсонов, М.Державін, Г.Венедиктов, Л.Лаптева; болгарських – І.Шишманов, Б.Ангелов, О.Георгієва, І.Конев та ін. З-поміж них виділяється ґрунтовна монографія словацької вченої Тамари Байцури «Юрій Іванович Венелін», де багатогранна діяльність Ю.Венеліна показана на широкому фоні загальноєвропейських і загальнослов'янських історичних процесів [7]. Дослідниця критично осмислила все, що писали про вченого в ХІХ – середині ХХ століттях. Використавши повністю усі праці Венеліна, найновіші архівні матеріали, Байцура створила струнку і логічну книгу-життєпис про вченого [8].

Емігрувавши до Росії, Ю.Гуца-Венелін продовж 1823–1825 років працює вчителем семінарії у Кишиневі. Саме тут він вперше ознайомився із життям-буттям болгарських переселенців, що і визначило один із напрямків його подальших славістичних уподобань в науці. Влітку 1825 року Ю.Венелін переїжджає до Москви і за сприянням закарпатців І.Орлая та П.Лодія, на той час уже відомих у Росії вчених і педагогів, вступає на медичний факультет Московського університету. Успішно вивчаючи лікувальну справу, водночас самотужки Венелін студіює історію слов'янських народів, і наперед

всього – болгарського народу. Результатом цієї небачено впертої і кропіткої праці була поява друком у 1829 р. великої монографії з історії Болгарії «Древние и нынешние болгаре в политическом, народописном, историческом и религиозном их отношении в Россиянам. Историко-критические изыскания, составленные Юрием – Венелиным. Том 1. Москва. В Университетской типографии. 1829» [9]. Власне, це було перше в Європі широкомасштабне дослідження історії болгарського народу в контексті загальнослов'янського і загальноєвропейського історичного розвитку. На основі численних джерел і наукових розвідок, етнографічних, лінгвістичних, топологічних спостережень над життям і побутом болгарського народу, Венелін-славист дійшов справедливого висновку, що болгарі – не турки, як це помилково вважали вчені тієї епохи, а слов'яни. Своїми неординарними судженнями і висновками Ю.Венелін відразу привернув до себе увагу відомих російських і західноєвропейських вчених. Наприклад, про саму книгу і автора маститий на той час історик М.Погодін відгукнувся так: «Читав Венеліна про болгар. Славна буде людина!». Саме Погодін багато допомагав молодому славісту у підготовці й виданні як цієї, так і майбутніх праць, в утвердженні як вченого-історика [10]. Працею Ю.Венеліна зацікавився відомий німецький професор Й.Райц, якому належить її переклад німецькою мовою. Велику увагу і оцінку книзі приділили болгарські просвітителі В.Апрілов, М.Палаузов, А.Кипіловський та інші [11]. Різнобічні відгуки подала російська періодика – «Вестник Европы», «Московский телеграф», «Свет отечества» та ін.

Успіх першотомника «Древние и нынешние болгаре...» спричинився, власне, до надання Ю.Венеліну Російською Академією Наук наукового відрядження на Балкани, яке тривало продовж 1829–1831 рр. За цей час він зібрав великий корпус рукописних пам'яток болгарської писемності, унікальних документів –

історичних, культурно-освітніх, релігійних, фольклорних, мовних; весь цей материк, що засвідчував багату мінувшину Болгарії, вчений придбав і привіз до Росії. Результатом цієї подорожі була низка цінних праць, найбільше значення з яких мали: «Влахо-Болгарские или Дако-славянские грамоты, собранные и объясненные Ю.Венелиным летом 1839 г.», «О характере народных песен у славян Задунайских», «О зародыше новой болгарской литературы», «Грамматика нынешнего болгарского наречия», «Критические исследования об истории болгар» тощо. Ю.Венелін виношував задум написати «Новітню історію болгар». Але його наміри і устремління обірвалися у розквіті творчих сил – у березні 1839 року він помирає на 37-му році життя. На думку більшості сучасних вчених, праці Ю.Венеліна із болгаристики мали великий вплив на формування національної самосвідомості болгарського народу, на розвиток болгарської історичної та філологічної наук. «Своїми науковими працями Ю.І.Венелін, – писав свого часу академік М.С.Державін, – відіграв винятково благотворну роль у справі болгарського відродження не тільки в розумінні збудження в болгарському суспільстві історичних і філологічних інтересів, а й передусім у розумінні піднесення національно-політичної свідомості, завдяки чому в болгарському народі зріс інтерес до свого національного минулого і до рідної мови. В історії болгарського відродження Ю.І.Венелін, закарпатський українець за походженням, росіянин за культурою і романтик-слов'янознавець за настроєм, своїми історичними й філологічними працями, виданими російською мовою, являє собою видатну постать, яка відіграла виняткову роль «народного будителя» у початковий період болгарського відродження» [12].

Ім'я Венеліна і до сьогодні відоме й користується популярністю в Болгарії. В його честь названа одна з вулиць Софії, а в Габрово поставлено пам'ятник. В історико-краєзнавчих музеях Болгарії

кожна вітринна експозиція починається працями Ю.Венеліна. Поховали Ю.Венеліна у Москві на цвинтарі Свято-Данилівського монастиря. У 1842 р. на його могилі вдячні болгари поставили пам'ятник, який був зруйнований сталінськими вандалами у 30-роках минулого століття. І тільки у 1988 р. на північній стіні монастирської обителі було встановлено меморіальну дошку з барельєфом Ю.Гуци-Венеліна і написом болгарською мовою: «Юрій Венелін. 22 квітня 1802 – 26 березня 1839. Від вдячної Болгарії».

Наукові зацікавлення Ю.Венеліна не обмежувались лише болгаристикою. Історію Болгарії він розглядав у тісному контакті з іншими слов'янськими народами. Досліджуючи різні аспекти історії та культури слов'янських народів, Ю.Венелін дав низку змістовних оцінок, які не втратили свого значення і по нині [13]. Постать Ю.Венеліна посідає видне місце в історії слов'янознавства першої половини XIX ст. Він «стояв біля колиски російської славистики і чимало попрацював для її розвитку на початковому етапі її становлення» [14]. Ю.Венеліну належить пріоритет у дослідженні багатьох питань і напрямків слов'янознавства. Його перу належать студії й перші розробки питань походження і розселення східних, західних та, частково, південних слов'ян. Заслуга Ю.Венеліна у вивченні слов'янознавчих проблем полягає у тому, що він одним із перших переконливо доводив автохтонність східного слов'янства, критикував т.зв. «норманську теорію» походження державності Київської Русі, розвінчував антинауковість цієї теорії. З цього приводу, один із відомих російських славистів кінця XIX ст. академік О.Піпін відзначав, що «в російській історії він (Венелін – Авт.) виступив найрізкішим противником норманської теорії, не тільки тому, що вважав її фактично помилковою, але й тому, що теорія здавалась йому образливою для слов'янства і російського народу» [15]. Згодом Піпін продовжив і розвинув

свою оцінку: «Венелін, родом карпатський русин, має велике історичне ім'я в розвитку слов'янського національного відродження, а частково і в нашій історіографії. Це була палка, обдарована натура, прийнята слов'янським патріотизмом; незадоволена становищем слов'янського питання, він прагнув захистити права слов'янства і в житті, і в історичній науці» [16].

Становлення Ю.Венеліна-славіста відбувалося в атмосфері 20–30-х років XIX століття, коли на передньому плані славістики виступали найвизначніші на той час європейські славісти П.Шафарик, Й.Добровський, З.Ходаковський, А.Нарушевич, І.Реїч, І.Лелевель, Й.Оссолінський, Ф.Аделунг, А.Лерберг, І.Еверс, М.Карамзін, П.Кеппен, М.Погодін, А.Востоков, Н.Полевой та інші. Як бачимо, Ю.Венелін активно використовував праці своїх попередників, навчався із творчих досягнень вчених Чехії, Польщі, Німеччини, Хорватії, Росії. Ю.Венелін ретельно вивчив твори стародавніх авторів, що писали про слов'ян, читаючи їх в оригіналі – Геродота, Страбона, Тацита, Птоломея, Йордана, Бременського та ін. [17]. Саме тому, за словами Т.Байцури «він зумів проявитись як широко ерудований вчений, добре ознайомлений з останніми досягненнями славістики» [18]. Без сумніву, вирішальну роль у формуванні Венеліна як вченого-славіста відіграє московський період його життя. Саме тоді в Москві зосереджувались кращі наукові сили Росії. Вони гуртувались навколо «Общества истории и древностей российских» при Московському університеті (рік заснування 1804 – Авт.). Членами цього наукового товариства були на той час відомі вчені: М.Каченовський, М.Погодін, С.Шевирьов, І.Снегирьов, Є.Корш, О.Малиновський, Ф.Морошкін, О.Вельтман та ін. В лютому 1833 р. Ю.Венеліна було обрано дійсним членом цієї поважної наукової інституції.

В контексті вивчення історії і культури слов'янських народів Ю.Венелін

значний інтерес виявив до історії України взагалі. У ряді аспектів він порушує важливі питання взаємовідносин України з Росією, іншими слов'янськими народами, характеризує високі досягнення науки і культури України періоду середньовіччя. Його увагу особливо привертала історія козацтва, Запорізької Січі та її роль в долі Східної Європи. З метою поглиблення знайомства з історією визвольної війни українського народу під проводом Богдана Хмельницького вчений ретельно вивчив джерела, зокрема козацькі літописи, твори польських хроністів. Він переклав на російську мову уривок із твору С.Грендського «Historia belli cosacko-polonice» і разом з коментаріями було видано працю під назвою «Отрывок из II тома истории десятилетней войны Южной Руси с поляками» [19]. Він одним з перших в українській історіографії дав наукову оцінку історії козацтва, доводив, що воно є не лише українським, а й центральноевропейським феноменом. Вчений-славіст широко висвітлює зв'язки України з народами Центральної та Південної Європи.

Історія і культура України, Галичини і Закарпаття знайшли своє відображення в таких працях Ю.Венеліна, як «О споре между южанами и северянами насчет их россизма», «О песнелюбии славян закарпатских», «Мадярские слова, взятые из русского языка», «Об украинском правописании», «Карпаторусские пословицы», «Несколько слов о россиянах венгерских и также одно слово историческое о православной греко-католической церкви в Венгрии» та ін. [20]. Своїми працями вчений у значній мірі сприяв знайомству російської громадськості з Карпатською Руссю і жваво відгукнувся на питання, які стосувалися південноруського життя. Хоча концепція історичного розвитку в нього дещо зідеалізована, але він визнавав роль географічного фактору, предметом історії вважав мову, у якій бачив історичну рису народності і територію, яку займає той чи інший народ. Завдання історика, вважав

Венелін, – вивчення найбільш характерних рис народу, таких як мова, назви, устрій народу, який може бути внутрішнім і зовнішнім, душа народу, тобто характер і звичаї, а також розумова діяльність та матеріальна забезпеченість, тобто їжа, одяг, знаряддя праці. Велику увагу приділяв зв'язкам і взаємовідносинам народу зі своїми сусідами. Венелін відстоював ідею автохтонності слов'янського етносу Карпатської і Галицької Русі. Але, він в дусі того часу і рівня розвитку історичної науки про етноси, народи і нації, помилково не бачив українського народу як самостійного етнічного організму, вважаючи його віткою народу великоруського.

У праці «Несколько слов о россиянах венгерских...» Ю.Венелін досліджує питання про руське (українське – Авт.) населення в межах Угорської держави. Він відкинув точку зору угорських літописців та їх послідовників, які заперечували автохтонність місцевого населення Закарпаття. Вчений вважав, що слов'яни з давніх часів заселяли Карпати й Паннонію, виступав і проти тієї концепції, що слов'яни вперше появилися на цій території ніби разом із угорцями в кінці IX століття. Розвінчуючи це твердження, Ю.Венелін у праці «Топографическое обозрение Дунайской долины» констатував: «Но это очевидная ошибка венгерских летописцев, ибо Русь не была так подвижна, кочевавшие у Дона угры и не могла так легко сниматься с якоря, как они. Переход угров с Дона за Карпаты точно можно назвать пришествием, но Русь, которая искони касалась Карпат, не имела нужды переходить за горы, которые она искони проникла» [21]. Разом із тим Венелін не заперечував, що з приходом угорців відбувся приріст слов'янського населення на Закарпатті. На його думку збільшення слов'янського населення в Північно-Східній Угорщині відбулося також під час татаро-монгольського нашествия в XIII ст. і особливо з приходом на Закарпаття в кінці XIV ст. подільського кня-

зя Федора Корятовича із численною дружиною і челяддю. У праці «Несколько слов о россиянах венгерских...» Ю.Венелін писав, що угорський король «Людовик дал ему и его служникам область, простирающуюся от Тисы до гор Карпатских. Россияне, пришедшие с сим князем, поселились в южной части Бергского и Угочанского графств. Князь Ф.Корятович при реке Латорице построил на особенной крутой горе величайшую важнейшую и ныне знаменитую по содержанию в ней государственных пленных, крепость Мункач, построив на другой стороне реки против города и крепости монастырь С.Василия Великого. Сей монастырь и поныне стоит, и есть из красивейших монастырей Венгрии, он принадлежит русским монахам, а имение его состоит из трех соседственных селений» [22]. Ю.Венелін у дослідженні питання про походження українського населення Північно-Східної Угорщини «виступив як послідовник своїх земляків в особі І.Бережанина й особливо І.С.Орлая» [23].

Творча спадщина Ю.Венеліна є багатою і різнобічною. Вона віддзеркалює його історичні погляди та концептуальні оцінки історичного процесу. При цьому слід пам'ятати, що позитивні чи негативні аспекти цих поглядів та оцінок вченого формувались на ґрунті широких суспільно-політичних і національно-визвольних рухів слов'янських народів на зрізі XVIII–XIX століть. На думку сучасних дослідників-венелінознавців в цілому концепція об'єктивного історичного розвитку за Ю.Венеліним є романтико-ідеалістичною. Поруч із тим, ряд положень і міркувань, висловлених ним про історію, її завдання, історичний розвиток людства, не втратили своєї значимості й по сьогодні. На думку Ю.Венеліна: «Предметом истории есть народ..., а исследователь обязан вскрывать и отображать характерные черты народа...». В цьому контексті Т.Байцура слушно відзначає: «Обращение Ю.Венелина к теме народа имеет немаловажные значения и свидетельствует о том, что он прибли-

зился к реальному пониманию того круга вопросов, которыми должна заниматься история. Жизнь народа, все ее аспекты – культурные, правовые и даже в определенном смысле материальные в их движении и связи, так мыслит Ю.Венелин, предмет истории... Главное, что привлекло внимание Венелина, был народ, решающее место которого в историческом развитии в той или иной степени он понимал. ...Его взгляд на роль народа в истории был подтвержден разносторонними исследованиями в области лингвистики, фольклористики, этнографии и истории славянских и неславянских народов. Мысли о народе, высказанные Ю.Венелиным, были для своего времени прогрессивными. Сделав шаг дальше сво-

их современников, Ю.Венелин стал в ряды лучших славистов эпохи национального пробуждения славянских народов» [24].

На фоні своєї історичної епохи Ю.І.Гуца-Венелін був прогресивним істориком і одним із небагатьох карпаторосів, який у першій половині XIX ст. належав до вчених європейського масштабу. А вивчення його багатой історичної спадщини має й по нині актуальне, злободенне значення. Не все висловлене Ю.Гуцою-Венеліним витримало випробування часом, окремі положення його праць на сьогодні дещо застаріли, але основні думки стали надбанням славістичної науки України, Росії, Болгарії.

ЛІТЕРАТУРА

1. Чорній В.П. Юрій Венелін і Львівський університет // Юрій Гуца-Венелін: До 200-річчя від дня народження. – Ужгород: Карпати, 2002. – С.70–73.
2. Шульга І.Г. Соціально-економічні відносини і класова боротьба на Закарпатті в кінці XVIII першій половині XIX ст. – Львів: Вид-во Львів. ун-ту, 1965. – С.76–97.
3. Освободительное движение народов Австрийской империи. Возникновение и развитие. Конец XVIII в. – 1849 г. – М., 1980. – С.17–125.
4. Нариси історії Закарпаття. Том I. – Ужгород, 1993. – С.258.
5. Задорожний В.Є., Мазурок О.С., Шульга І.Г. Зоря негасна. – Ужгород: Карпати, 1986. – С.35–43.
6. Чорній В.П. Названа праця. – С.71
7. Байцура Тамара. Юрій Іванович Венелін. – Братислава – Пряшів, 1968.
8. Гранчак І.М., Зимомря М.І. Ю.І.Гуца-Венелін – засновник болгаристики в Росії та в Україні // Юрій Гуца-Венелін: До 200-річчя від дня народження. – С.6.
9. Древние и нынешние болгаре в политическом, народописном, историческом и религиозном их отношении к россиянам. Историко-критические изыскания, составленные Юрием – Венелиным. Том 1. Москва. В Университетской типографии, 1829. – 256 с.
10. Байцура Т. Юрій Іванович Венелін. – С.67; 71–73.
11. Там же. – С.73,147.
12. Державин Н.С. Племенные и культурные связи болгарского и русского народов. – М. – Л., 1944. – С.66.
13. Никулин М.В. Ю.И.Венелин в русском славяноведении первой трети XIX в. // Историография и источниковедение стран Центральной и Юго-Западной Европы. – М., 1986. – С.23–40; Михова Л. Международные научные сесии, посветени на делето на Юрий Иванович Венелин и Васил Априлов // Литературна мисль. – София, 1990. – №2. – С.136–137.
14. Байцура Тамара. Место В.И.Венелина в развитии славяноведения первой половины XIX века // Юрій Гуца-Венелін: До 200-річчя від дня народження. – С.13–14.
15. Пыпин А.Н. История русской этнографии: В 3-х томах. – С.-Пб., 1890. – Т.1. – С.363.
16. Там же. – С.362.
17. Байцура Т. Юрий Иванович Венелин. – С.174.
18. Там же.
19. Пальок В.В., Задорожний В.Є. Деякі питання історії України в працях Ю.І.Венеліна // Юрій Гуца-Венелін: До 200-річчя від дня народження. – С.90.
20. Там же. – С.87.
21. Там же. – С.88–83.
22. Свенцицкий И. Материалы по истории возрождения Карпатской Руси. – Львов, 1905. – С.106.
23. Байцура Т. Юрій Іванович Венелін. – С.239.
24. Байцура Т. Место Ю.И.Венелина в развитии славяноведения первой половины XIX века. – С.19–21.

РЕЗЮМЕ

ЮРИЙ ГУЦА-ВЕНЕЛИН – ОСНОВАТЕЛЬ СЛАВИСТИЧЕСКОЙ НАУКИ В РОССИИ

Задорожний В.Е. (Ужгород), Зимомря Н.И. (Дрогобыч)

Величественная личность Юрия Гуцы-Венелина (1802–1839), выходца из Верховины, делает честь нашему Закарпатыю, Украине, России, всему славянскому миру, общеевропейской гуманитарной науке первой половины XIX века. Именно ему принадлежит приоритет в исследовательских заинтересованностях, касающихся многих вопросов славяноведения. Своими исследованиями в области гуманитарных наук Ю.Гуца-Венелин обогатил научную сокровищницу славянских народов, в первую очередь – болгарского, русского и украинского, поднял на новую ступень их историю, язык, фольклор, этнографию. Исследуя разные аспекты истории и культуры славянских народов, Ю.Гуца-Венелин дал целый ряд содержательных оценок, которые не потеряли своего значения до настоящего времени. Ученый стоял у колыбели русской славистики и по праву считается основоположником славистической науки в России.

SUMMARY

Y.HUTSA-VENELIN, THE FOUNDER OF THE SLAVIC SCIENCE IN RUSSIA

Zadorozhny V. (Uzhhorod), Zymomrya M. (Drohobych)

An outstanding personality of Y.Hutsa-Venelin who originated from Verkhovina is honoured in Transcarpathia, in Ukraine and Russia as well as all over the Slavonic world, his name is well-known in the field of all-European humanities of the first half of the XIX century. It's Hutsa-Venelin who the priority in the research on numerous problems of Slavonic studies. Thanks to his research in the sphere of humanities the scientist has an important contribution to learning the Slavonic peoples especially to those of Bulgarian, Russian and Ukrainian ones. He raised to a higher level their history, language, folklore and ethnography. While studying various aspects of the history and culture of the Slavonic Y.Hutsa-Venelin has given us much valuable estimation which is of a great significance up to the present. The scientist has been at the cradle of the Slavonic studies and he is rightfully considered to be the founder of the Slavonic studies in Russia.

**ІСТОРІЯ СЕРЕДНЬОВІЧНОГО МІСТА В ПРАЦЯХ
МЕДІЄВІСТІВ УКРАЇНИ В 1805 - 80- ті РОКИ**

ЛИМАН С.І. (Харків)

Вітчизняна медієвістика XIX ст. пройшла складний шлях від свого зародження до розквіту. У процесі цього розвитку велике значення мало, з одного боку, удосконалення техніки дослідження джерел, з іншого, розширення кола їхнього використання, у першу чергу за рахунок залучення пам'яток не тільки політико-правового, але і соціально-економічного характеру. Особливо яскраво подібні тенденції проявилися у вивченні медієвістами України історії середньовічних міст.

Дана проблема ще не стала предметом спеціального дослідження у вітчизняній історіографії. З усіх урбаністичних робіт, опублікованих в Україні в 1805 – 80-ті роки, лише докторська дисертація Ф.Я. Фортинського «Приморські вендські міста та їхній вплив на утворення Ганзейського союзу до 1370 р.» була з різною мірою старанності проаналізована в ряді видань [1]. При цьому більшість авторів розглядало цю дисертацію головним чином у контексті слов'яно-німецьких відносин. З інших урбаністів України XIX ст. лише Ф.І. Леонтович був визнаний гідним